

La maternitat d'Elna

Per Miquel Llimona — mllimona@dsae.cat

“una illa de pau enmig d'un oceà de destrucció “ Elisabeth Eidenbenz

Durant la setmana santa de l'any passat, amb el meu amic Miquel, visitarem la ciutat d'Elna. Plovia copiosament; el paisatge encara hivernal de la Cerdanya, s'anà dulcificant a mida que baixàvem per la carretera que duu a Vilafranca de Conflent i es tornà definitivament primaveral en arribar a la Plana del Rosselló. Allí, els fruiters, ben endreçats en rengleres, eren ja tots florits. Els camps eren verds, els jardins en ple esclat primaveral. Les vinyes havien tret la fulla tendra. El Rosselló s'assembla molt a un immens jardí quan ve el bon temps. Es té la impressió que el país és benèvol i dolç i immune a la crueltat i a les tragèdies.

Però no sempre ha estat així. Aquesta plana tan ben cultivada i de tanta bellesa fou no fa gaires anys un parany terrible pels centenars de milers de refugiats de la guerra d'Espanya que foren empresonats en camps de concentració insalubres, quan creien trobar refugi de l'exèrcit que els perseguia.

Així foren enviades als camps d'Argelers, de Sant Cebrià i Barcarès multitud de famílies exiliades, que ho havien perdut tot i allí, en el sorral, sense condicions higièniques, mal alimentades i humiliades pels seus guardians, hagueren de sobreviure esperant una oportunitat per marxar a Amèrica o a qualsevol altre lloc on no fossin perseguits. Entre els preso-

ners, els més vulnerables eren els nadons i les dones a punt de donar a llum, a les que no es prestava cap atenció mèdica, deixant-les infantar sense les més mínimes condicions higièniques. Les parteres havien de donar a llum en els antics estables de cavalls i la mortaldat infantil atenyia cotes insospitades. La situació era desesperada i els poders públics i les amenaces que començaven a planar per Europa com negres rapinyaires la feien encara més difícil. Ningú no volia saber dels vençuts. Tothom mirava cap a un altre cantó.

En aquestes terribles circumstàncies, una infermera suïssa que havia après un mal castellà ajudant els ferits durant la guerra d'Espanya, fou enviada per la Creu Roja Suïssa als camps de concentració per estudiar si es podia portar algun alleujament als refugiats. La senyora Elisabeth Eidenbenz quedà tant impressionada pel patiment de les parteres i les condicions en què els infants havien de néixer als camps, que prengué damunt les seves espatlles la responsabilitat de millorar la situació d'aquelles pobres gents. Recorregué els entorns cercant un indret on poder dur els nou nats i ben a la vora de la ciutat d'Elna descobrí un antic casalot de quatre pisos destartat i sense condicions, però del que li impressionà la llum que entrava a raig pels immensos finestrals. No ho va pensar gaire i amb l'ajuda de la Creu Roja i altres associacions que lluitaven per la pau, fundà la maternitat suïssa o la maternitat d'Elna, com se la coneix més popularment. No hi havia temps d'adaptar l'edifici. Només de netejar-lo i deixar que el sol tebi i amable del Rosselló fes la resta, i portés l'alegria i la tebior

necessària als infants i a les seves mares .

Immediatament, doncs no hi havia gaire temps per perdre, comença, amb l'ajut d'alguns voluntaris, el trasllat de les dones, preses en els camps d'Argelers i Sant Cebrià, que eren a punt de donar a llum i de les quals ho havien fet recentment, a la maternitat. Les mares i parteres, habituades a la insalubritat del camp i a les humiliacions a què eren sotmeses pels guardians i a la por que els seus fills emmalaltissin i morissin al cap de pocs dies per manca de condicions i d'higiene, es trobaren de sobte en un indret net i lluminós, on se les rebia amb alegria i se les tractava amb la dignitat que tota persona mereix.

Es trobaren, com digué la mateixa Elisabeth Eidenbenz "en una illa de pau enmig d'un oceà de destrucció".

Elisabeth les distribuïa pels diferents pisos, en espais nets on podien estar amb els seus fills; a tantes d'elles que no tenien cap experiència del part, la pròpia senyora Eidenbenz les intruïa i els donava ànims i les consolava, quasi com si en fos la mare. Devia ser molt valenta la infermera suïssa, doncs en poc temps multiplicà l'organització vàries xifres els coeficients de parteres que eren ateses. L'edifici semblava fet de goma, ja que s'anava estirant i adaptant dia a dia al creixent nombre de dones i infants atesos o que hi sojornaven, com si es tractés d'un miracle de l'arquitectura. Ningú no va ser rebutjat ni expulsat per motius ideològics, polítics o racials i val a dir que per mantenir aquesta actitud en un món d'odis i persecucions s'havia de tenir un coratge molt especial. Encara alguns testimonis recorden com Elisabeth feia fora a crits els gendarmes francesos, dient-los que la maternitat era territori de Suïssa i que ells no hi tenien cap autoritat.

La maternitat s'hagué d'organitzar. Com a bona suïssa, la senyora Eidenbenz tenia el do de l'organització. A més a més, creia que, en un indret on tanta gent havia de conviure en un espai tant escàs, la inactivitat seria el pitjor enemic. Així, creà sales d'aprenentatge, espais on els nens més grans seguien estudis o dibuixaven, guarderies, incubadores que funcionaven amb el sol que vessava pels alts finestrals. Sales de parts. Tallers per instruir les mares. Un hort per abastir la maternitat de productes frescos. Impulsà les mares que podien fer-ho a què col·laboressin en les tasques de la maternitat. En aquell indret, entre els anys 1939 i 1944 nasqueren cinc-cents noranta-set nadons que foren enregistrats en el registre civil d'Elna. El que és tant com dir que gairebé sis-cents infants hi salvaren la vida.

En la maternitat d'Elna no es va demanar a ningú que donés el seu nom, si no ho volia fer. S'amagà sota noms falsos moltes dones i infants d'origen hebreu i quan els oficials de la Gestapo anaven a la maternitat a cercar les seves víctimes, els nens jueus s'amagaven sota les faldilles de les infermeres, cosa que els permeté escapar de la barbàrie nazi i dels camps d'extermini.

Si us decidiu a fer la visita a la maternitat d'Elna, encara podreu veure guardades en vitrines les diminutes camisoles amb els colors de la bandera republicana o l'estrella de David, que les joves mares teixiren pels seus fills o per altres infants.

Un video us mostrarà a la senyora Eidenbenz amb quasi noranta anys en una entrevista que li féu la televisió. No espereu frases solemnes ni grans declaracions, sinó respostes molt senzilles a les preguntes que li fa l'entrevistador i un sentiment, explicat amb paraules molt planeres, que salvant milers de nous nats d'una mort segura, portant la dignitat i la tebior a tantes i tantes mares que es refugiaren en la maternitat i assumint la responsabilitat que hauria correspost al poder públic, no va fer cap heroïtat, sinó que simplement es va limitar a complir el seu deure de persona de bona voluntat.

Res no va demanar mai. De fet la seva gesta ha estat coneguda del gran públic molt recentment. Fins aleshores estava guardada en els cors de tots aquells que gràcies a ella salvaren la vida.

La maternitat d'Elna fou clausurada per l'exèrcit nazi l'abril de 1944. Elisabeth hagué d'obeir i es traslladà a un altre centre d'ajuda als refugiats de guerra, fins que esclatà la pau i ella tornà a Suïssa on ha viscut en l'anonimat durant tots aquests anys. Sempre, però, ha dit que els anys de la maternitat d'Elna foren els més importants de la seva vida.

La visita a l'edifici de la maternitat deixa un sentiment de benestar. Em permeto recomanar-vos-la. La ciutat d'Elna, amb la seva meravellosa catedral i el seu claustre elegant, us admirarà. Però després de passejar-hi una bona estona, agafeu el cotxe i aneu a visitar la casa on s'instal·là la maternitat d'Elna, amb la seva especial fisonomia i els seus immensos finestrals per on el sol de migdia va tornar la felicitat i la dignitat que mereixien a tantes mares i a tants infants, gràcies a la bondat i la tenacitat d'una infermera suïssa.